

**ՄՓԻՌՔԱՀԱՅ ԿՆՈՋ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
ՈՐՈՇՄՆԱՌՈՒ ԴԻՐՔԵՐԷ.
ԻՆՔՆՈՒԹԵԱ՞Ն, ԹԷ՞ ՊԱՏԵՀՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ**

ԱՐՏԱ ԷՔՄԷՔՃԻ

Ներածություն

Այս ուսումնասիրությանն նպատակն է քննել Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ կանանց որոշմնառու դիրքերու կարգավիճակը, մասնաւորաբար՝ սփիւռքահայ կնոջ բացակայութիւնը այդ ոլորտէն: Ուսումնասիրութիւնը կը միտի ճշդելու այդ բացակայութեան պատճառները եւ յստակեցնելու թէ վիճակը պէտք է վերագրուի ինքնութեա՞ն, պատկանելութեա՞ն, թէ՞ պատեհութեան եւ առիթի բացակայութեան:

Պիտի կեդրոնանանք հանրային կալուածիւ մէջ հայ կնոջ մասնակցութեան, մասնաւորաբար՝ պետական նշանակովի պաշտօններու (նախարարաներ, նախարարութեանց տնօրէններ, դեսպաններ) եւ ընտրովի (խորհրդարանի անդամներ, եւն), պարագաներու վրայ: Այլապէս ալ, այստեղ մեր հետաքրքրութիւնը գլխաւորաբար կը նպատակադրէ հետազօտել թէ արդեօ՞ք հայ կինը իր գտնուած դիրքով կը սատարէ ընդհանրապէս կնոջ եւ մասնաւորապէս հայ կնոջ բարօրութեան: Արդեօ՞ք հայ կինը կը գտնուի աշխատանքային այնպիսի դիրքի մը վրայ որ զինք հեղինակութեան կը վերածէ եւ իրաւապաշտպանի վիճակի մէջ կը դնէ՝ մարդկային իրաւանց եւ՝ հայկական Յեղասպանութեան միջազգային արդարութիւն ու ճանաչման գիտակցութիւն յառաջացնելու առումով:

Այլ ուսումնասիրութեան մը վերապահած ենք սեփական կալուածի, ինչպէս նաեւ ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններու, *սիզնիսներու*, գրականութեան, մամուլի, թէ արուեստի շրջա-

նակներու մէջ կանանց ներկայութեան եւ մասնակցութեան պարագաներու քննարկումը:

Սեպտեմբեր 1997ին, Եգիպտոսի մէջ կայացած միջազգային ժողովին, Միջ-Խորհրդարանական Յանձնախումբը իր հրապարակած «Ժողովրդավարութեան Տիեզերական Հռչակագիր»ին մէջ պահանջեց որ աշխարհի բոլոր խորհրդարանները առաջնորդուին Հռչակագիրին բանաձեւերով: Հռչակագիրին Մուտքը՝ «Ժողովրդավարութեան Սկզբունքները», կը հաստատէ. «Ժողովրդավարութեան իրագործումը՝ տուեալ ընկերութեան գործունէութեան մէջ կը կանխադրէ մարդոց եւ կանանց միջեւ հարազատ գործընկերութիւն մը հաւասարութեան եւ փոխամբողջացման, հիմնուելով սեռերուն միջեւ եղած տարբերութիւններու փոխհարստացման վրայ»:

Որոշ է որ աշխարհի բոլոր երկիրներու մէջ, քաղաքականութեան եւ հանրային ոլորտին մէջ կանանց ներկայացուցչութիւնը եղած է միշտ տկար եւ դժգոհեցնող: Այսօր ոչ մէկ երկիր, նոյնիսկ Ութնեակի Երկիրները¹ կրնան յայտարարել թէ վերոյիշեալ կալուածներուն մէջ ունին 50 առ հարիւր համեմատութեամբ իգական ներկայացուցչութիւն: Միակ երկիրները, որոնք առաւելագոյնը մօտեցած են սեռերու միջեւ հաւասարութեան՝ սքանտինաւեան երկիրներն են, որոնք իրացուցած են ժողովրդավարութեան եւ անհատի իրաւունքներու հօր զգացումը: Կան եւ ափրիկեան շարք մը երկիրներ, որոնք բռնի միջոցով՝ *քոթաներու* համակարգի միջոցով, գործադրած են արհեստական հաւասարութիւն մը:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի հայ կանանց, քննելի հարց է թէ անոնք այսօր որքանով որոշումնառու դիրքերու վրայ կը գտնուին:

Եթէ Wikipedia-ն իբրեւ սկզբնաղբիւր օգտագործենք եւ անոր աւագանին մէջ փնտռենք հայ կանայք, ի յայտ կու գայ հետեւեալ նկարագրութիւնը՝ *«աւանդական հայկական մշակոյթի եւ հայ հասարակականութեան հայրիշխանական բնոյթին պատճառով, հայ կանանց մեծամասնութիւնը սովորական տանտիրուհիի եւ մօր դերը ունի: Այդուամենայնիւ, պիզընսի եւ քաղաքականութեան մէջ կարգ մը հայ կիներ հասած են մեծազդեցիկ դիրքերու»:*

¹ Այդ երկիրներն են՝ Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն, Միացեալ Թագաւորութիւն, Մ. Նահանգներ, Ռուսիա, Զանատա, Ֆրանսա:

Արդեօք ճիշդ է, արդա՞ր է հայ կնոջ այսպիսի տարագումը:

Եթէ քննենք հայոց պատմութիւնը, կը տեսնենք որ պատմութեան էջերը լեցուն են հայ թագուհիներով եւ իշխանուհիներով, որոնք հաւասարապէս ստացած են արքայական տիտղոսներ եւ ընկերութեան մէջ ընկալուած են իբրեւ հաւասարներ՝ իրենց ամուսիններուն²: Հայ կանայք, ինչպէս՝ Աշխէն թագուհին, Խոսրովի-դուխտ իշխանուհին (Գ. դար), Կատրանիթէ թագուհին (Ժ.-ԺԱ. Գարեր), Կեռան թագուհին (ԺԳ. Գար) եւ շատ ուրիշներ, կ'օժանդակէին իրենց ամուսիններուն եւ անոնց կողքին երկիրը կը կառավարէին հաւասարազօր հեղինակութեամբ եւ կարողութեամբ: Նոյնպէս, Կիլիկիոյ մէջ, Չապէլ թագուհի (ԺԳ. Գարու առաջին կէս), Ռիթա իշխանուհի (ԺԳ. Գար) եւ ուրիշներ իշխած են Կիլիկիոյ վրայ «ձեռներէց կերպով»³: Հայ կանայք աշխուժ էին նաեւ արտաքին գործերու բնագաւառին մէջ: Օրինակ, Չարմանդուխտ Տիկիւնը (Գ. դար)⁴ իբրեւ նուիրակ դրկուած է Պարսկաստան, մինչ Մարիուն իշխանուհին վճռական դեր խաղացած է Կիլիկիոյ եւ Վատիկանի միջեւ յարաբերութիւններու զարգացման բանակցութիւններուն ընթացքին եւ իր համբաւը հասած է Հռոմի Սուրբ Պետրոս Տաճար⁵: Ըստ քաղցրագրուցիկ Եղիշէին, Վարդանանց Պատերազմին կանայք կը գտնուէին ռազմադաշտին նոյնիսկ առաջին գիծերուն վրայ:

Սակայն Կիլիկիոյ Հայկական Թագաւորութեան անկումէն մինչեւ ԺԹ. դարու կէսը, հայ ժողովուրդը անկախ պետականութիւն չունէր եւ հայ կանայք ենթարկուելով «*իրենց սայրած միջավայրին մէջ տիրող պայմաններուն, չէին կրնար քաղաքական եւ ընկերային որեւէ յիշատակելի գործունէութեան առնչուիլ*»⁶: Հետեւաբար, այն կարծրատիպը թէ՛ հայ կանայք միշտ ալ այդպէս եղած են եւ հայ պատմագրական յիշողութեան մէջ հզօր կին տիպարներ չկան, սխալ է եւ կը հերքուի:

² Louise Bakar, “The Armenian Woman as a Governing Force in Society,” in *Voices of Armenian Women*, ed. Barbara Merguerian and Joy Renjiklian-Bury, AIWA Press, 2000, Mass. pp. 268-277.

³ Նոյն տեղում, էջ 270:

⁴ Victor Langlois, *Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie*. Tome I & II 2ème edition, Lisbonne, 2001, էջ 300-303:

⁵ Նոյն տեղում, էջ 270:

⁶ Նոյն տեղում, էջ 271:

Արդ, ի՞նչ է այսօր ասպարեզային վիճակը հայ կնոջ՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Սփիւռքի մէջ:

Այս ուսումնասիրութիւնը պիտի սահմանափակուի համառօտակի զեկուցելով Հայաստանի Հանրապետության եւ Սփիւռքի աշխուժ հայ գաղութներու մէջ (Լիբանան ու Մ. Նահանգներ) հայ կանանց ներկայութիւնը՝ քաղաքական ասպարեզին մէջ:

Սկսինք քննել հայ կանանց դիրքը Հայաստանի Հանրապետության մէջ, այսօր՝ 2013ին:

Հայաստանի Հանրապետության մէջ, 2013ին, անկախութենէն 20 տարի ետք, կը գտնենք որ նախարարական դահլիճը, նախագահին եւ վարչապետին կողքին կը հաշուէ 18 նախարարներ որոնցմէ երկուքը կին են: Իսկ խորհրդարանին մէջ, Ազգային Ժողովը կազմուած է 131 անդամներէ, որոնք ընտրուած են հինգ տարուան պաշտօնաշրջանով⁷: Խորհրդարանի փոխնախագահն է Հերմինէ Նաղտալեանը, իսկ խորհրդարանը կը հաշուէ 14 կին⁸ (10.7%): Տոկոսային այս համեմատութեամբ, Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը գտնուի 109րդ դիրքին վրայ՝ կին խորհրդարանական ունեցող աշխարհի 139 խորհրդարաններու աստիճանակարգին վրայ⁹: Հակառակ որ 109րդ դիրքը պահպանողական երկրի մը պատկերը կրնայ յիշեցնել, այդուհանդերձ նախկին խորհրդային այլ երկիրներու ինչպէս՝ Ատրպէյճանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի եւ այլոց բաղդատմամբ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի մէջ հայ կանանց դիրքին համեմատութեամբ, այս պատկերը դեռեւս իրապէս յաջողութեան պատմութիւն է¹⁰:

Ըստ 2011ի Grant Thornton International Business կեդրոնին հետազօտութեան, 2010ին Հայաստանի Հանրապետության մէջ կառավարչական բարձրակարգ դիրքերու 29%ը զբաղեցուած է կանանց կողմէ:

ՄԱԿի տեղեկագրութեան համաձայն, Հայաստանի Հանրապետության մէջ 2011ին կային 24 կին քաղաքապետեր եւ հաւա-

⁷ Յասմիք Պօղոսեան՝ Մշակոյթի, իսկ Հրանուշ Յակոբեան՝ Սփիւռքի Նախարար:

⁸ Տնտեսագէտ, քնագէտ, արեւելագէտ, նկարիչ, ոճրագէտ-ոճրաբան, լրագրող, համակարգիչի գիտնական, փաստաբան, եւն, գրեթէ պակուած մայրեր, եւ տարբեր քաղաքական կուսակցութեան անդամներ:

⁹ Women in Parliaments: World Classification www.ipu.org/wmn-e/classif.htm

¹⁰ Լիբանան 133րդ դիրքին վրայ է կին խորհրդականներ ունեցող 139 երկիրներուն մէջ: Ան ետ կը մնայ Քուէյթն եւ Իրանէն:

քականութեան առաջնորդներ: Աւելի ետք, 50 կիներ ստանձնեցին աւելի խոնարհ մակարդակի վարչական պաշտօններ¹¹:

Վերոյիշեալ ուսումնասիրութիւնը կը բացատրէ թէ ինչու՝ աւելի մեծաթիւ կանայք չեն ներգրաւուած քաղաքական բարձրակարգ դիրքեր: Ըստ ուսումնասիրութեան, կիներէն պահանջուած է որ իրենց հանրային եւ քաղաքական գործերը համատեղեն իրենց ընտանեկան պարտականութիւններուն հետ. աշխնքն, կ'ակնկալուի որ կանայք յաջողակ ըլլան երկուստեք՝ թէ՛ իրենց ընտանեկան կեանքին եւ թէ՛ իրենց մասնագիտական ասպարեզին մէջ:

Ըստ ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններու գործիչներու, կինը պէտք չէ մոռնայ իր իգական ըլլալը, նոյնիսկ եթէ իր մէջ առկայ են *պիզնըս* վարելու բոլոր արժանիքները: Նման մտայնութեան հիմնական դրոյսապատճառներէն են.

Ա) Կնոջ՝ քաղաքական մասնակցութեան ընկալման դէմ առկայ կարծրատիպերը.

Բ) Մեծամասնութեամբ այրերով կազմուած քաղաքական իշխանութեան բարձրակարգ պաշտօնատարներու քաղաքական կամքի բացակայութիւնը.

Գ) Կառավարութեան մօտ քաղաքական կամքի բացակայութիւնը.

Դ) Իշխանութեան տէր մարդիկ են խոչընդոտը. մարդիկ որոնք չեն ուզեր իրենց կողքին խելացի կին ունենալ, որովհետեւ անոնք աւելի հանգիստ են իրենց անձնական շրջանակով: Այդ անձնական շրջանակին մէջ կին մը մտցնելը յաւելեալ խնդիրներ պիտի ստեղծէ¹²:

Սփիւռքի կանայք եւ անոնց մասնակցութիւնը քաղաքական կեանքին

«Հայկական սփիւռք» կ'անուանենք այն հայ համայնքները որոնք կ'ապրին Հայաստանի Հանրապետութենէն դուրս: Ասոնք կը հաշուեն մօտաւորապէս 7-8 միլիոն: Ասոնք մեծամասնութեամբ

¹¹ Survey: *Women in Armenia Forced Out from the Positions of Top-Managers. Economy: Arka News Agency; Itano, Nicole. Quota Law Puts More Women in Armenia's Election.* WeNews. May 10, 2007.

¹² Ըստ՝ Հելսինքեան Խորհուրդի համադրող Անահիտ Բայանդուրի:

Օսմանեան Կայսրութեան մէջ բնակած եւ Հայկական Յեղասպանութեան զոհ գացած սերունդներու յետնորդներն են: Այսօր անոնք ցրուած են աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ, մասնաւորաբար՝ Մերձատր Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի եւ Աւստրալիոյ մէջ: Մեծ հաւաքակաւութիւն մըն ալ կայ Ռուսիոյ մէջ:

Սակայն սփիւռքահայ կնոջ վիճակը վերլուծելէ առաջ, կարելի է ընդգծել, որ Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքէն դուրս գտնուող եւ ապրող հայերը, եւ յատկապէս հայ կանայք ենթակայ կը դառնան իրենց ապրած երկիրներուն ընկերային-հասարակական գերակշռող պայմաններուն ու մտայնութեան: Այսպէս, Թեհրան բնակող հայ կինը կը դիմագրաւ ու կ'ենթարկուի Պուենոս Այրեսի, Կլեմտէյի կամ Պէյրութի մէջ բնակող իր հայ քոյրերէն տարբեր ճնշումներու եւ մարտահրաւերներու: Նոյնն է նաեւ պարագան քաղաքական համակարգին. հիւրընկալող երկիրներու քաղաքական համակարգը պիտի որոշէ թէ որքանով պարարտ հող կայ կիներուն՝ հասնելու իշխանութեան եւ ստանձնելու որոշմնառու դիրքեր:

Լիբանանի վրայ պիտի կեդրոնանամ, քանի որ հոնկէ կու գամ եւ, որովհետեւ Լիբանան յատուկ կարգավիճակ մը կը գրաւէ Սփիւռքի մէջ: Ան միակ երկիրն է Հայաստանի Հանրապետութենէն դուրս, որ անընդհատ ունեցած է հայ քաղաքական ներկայացուցչութիւն՝ իր 1943ի անկախութենէն ի վեր:

Շողիկ Աշրգեան իր ուսումնասիրութեան մէջ կը հաստատէ. «Լիբանանի հայ գաղութը Սփիւռքի մտաւորականութեան, քաղաքական ղեկավարութեան, կրօնական իշխանութեանց կեդրոնն էր: Լիբանանի մէջ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները ազատօրէն կը գործէին, եւ տեղական քաղաքական-պետական ազդեցիկ շրջանակներու հետ անմիջական կապի մէջ էին»¹³:

Լիբանան, իր համայնքային ժողովրդավարութեամբ, հաւանաբար սփիւռքահայ ամենէն աշխուժ համայնքներէն մէկը ունի:

¹³ Շողիկ Աշրգեան, «Լիբանանահայ Գաղութը Եւ Հայկական Յեղասպանութեան Հարցը (1965-1975)», *Armenians of Lebanon: From Past Princesses and Refugees to Present Day Community*, Haigazian University and Armenia Heritage Press, Beirut 2009, էջ 335:

1970ի կիսուն, շուրջ 300,000 հաշուող լիբանահայությունը կը գտնուէր իր փառքի գագաթնակէտին: Բայց 1975-1991ի Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին պատճառով ան ենթարկուեցաւ թուաքանակի շեշտակի նուազումի: Պէտք է յտակեցնել, սակայն, որ հայերը ներկայ էին Լիբանանի խորհրդարանին մէջ անկախութենէն իսկ առաջ, ֆրանսական հոգատարութեան ժամանակաշրջանին¹⁴:

Այսօր, խորհրդարանին մէջ, 128 երեսփոխաններէն վեցը հայ են: Կան եւ երկու հայ նախարարներ՝ այսօրուան կառավարական դահլիճին մէջ: Անցնող 60 տարիներուն աւելի քան 40 հայեր ստանձնած են նախարարական եւ օրէնսդրական պաշտօններ: Սակայն ոչ մէկ հայ կին ընտրուած է կամ նոյնիսկ յառաջադրուած ընտրական թեկնածուներու ցուցակներու մէջ: Չկայ նաեւ որեւէ լիբանահայ կին որ կը գործէ լիբանանեան դեսպանական կամ հիւպատոսական համակարգին մէջ: Նոյնն է վիճակը Պէյրութի Քաղաքապետարանի Խորհուրդին: Հոն ալ, իր գոյառումէն՝ 1933էն ի վեր, ոչ մէկ հայ կին կայ: Անդին, սակայն մեծաթիւ հայ բնակչութեամբ առանձնացող Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանին մէջ, Քաղաքապետարանի Գործադիր Խորհուրդի 21 անդամներէն 4ը կիներ են (19%): Ասոնք ընտրուած են համաժողովրդական քուէարկութեամբ¹⁵:

Միակ հայ կին Ընդհանուր Տնօրէնը՝ Լիբանանի պետական կառոյցին մէջ, Մարալ Թիթէլեան-Կիտանեանն է, որ կը գլխաւորէ Լիբանանի Կեդրոնական Վիճակագրական Բաժանմունքը:

Ի՞նչպէս բացատրել այս տխուր պատկերը: Մանաւանդ որ, եթէ նայինք գիտութեան, արհեստի, մշակոյթի, ընկերային ծառայութիւններու ոլորտներուն՝ կը գտնենք որ հայ կանայք մեծաթիւ ներկայութիւն են, ազդու են եւ թիով նոյնիսկ կը գերազանցեն այրմարդիկը:

Հայկազեան Համալսարանին մէջ – Հայաստանի Հանրապետութենէն դուրս միակ հայկական համալսարանը – աշակերտու-

¹⁴ **Zaven Messerlian**, “Armenian Participation in the Lebanese Legislative elections during the French Mandate 1934-1943,” *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս*, Հտր. 21, Պէյրութ, 2001, էջ 307-346:

¹⁵ Հեռաձայնային հաղորդակցութիւն քաղաքապետ Անդրանիկ Մարրլեանի հետ, մարտ 2013:

թեան 52 առ հարիւրը կը պատկանի իգական սեռին: Աւելին, Համալսարանի ուսումնական գերազանցութեան ցանկի աշակերտութեան 80 առ հարիւրը իգական սեռին կը պատկանի: 2004ին, Ժընեւի մէջ կայացած AIWAի համագումարին, ներկայացուցին ուսումնասիրութիւն մը¹⁶, որը կ'ընդգրկէր հայ իգական աշակերտներու պատկերը՝ Լիբանանի 7 բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ: Սեփական այս եօթ հաստատութիւնները երկրին ամէնէն բացառիկ, որակաւոր եւ մրցունակ կրթական հաստատութիւններն են:

Ըստ ուսումնասիրութեան, շուրջ 560 հայուհիներ պիտի աւարտէին 2006ին եւ համալսարանական որակեալ վկայականներ պիտի ստանային վարչագիտութեան, հաշուապահութեան, առեւտուրի, բժշկութեան, հիւանդապահութեան, մանկավարժութեան, կրթութեան, իրաւաբանութեան, դրամավարութեան, ընկերային ծառայութեան եւ ճարտարապետութեան թէ այլ կալուածներու մէջ: Այսօր, այդ ուսումնասիրութենէն շուրջ տասնամեակ մը ետք, հարց կու տանք թէ ինչ եղաւ այս մասնագէտներու ոսկեհանքին: Ու՞ր են այս կանայք եւ ինչո՞ւ հանրային-ժողովրդային ոլորտին մէջ չեն ցցուիր անոնք: Պատճառներէն մէկը կրնա՞յ ըլլալ արդեօք հայ կանանց կարգավիճակը՝ Լիբանանի քաղաքական կեանքին մէջ: Արդեօ՞ք պատճառ մըն է այն որ այս կանայք իրենք զիրենք լիբանանցի չեն նկատեր, այլ հայ: Պատճառ կրնա՞յ նկատուիլ նաեւ այն որ հայկական միջավայրը, ինչու չէ, նաեւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները բաւարար պատեհութիւն չեն ընծայեր հայ կանանց յառաջընթացին: Լիբանանի մէջ գործող Կոկիկեան Հիմնարկը կը հաստատէ թէ լիբանանահայ համալսարանաւարտներ շատ քիչ կ'առնչուին հանրային կալուածին¹⁷:

¹⁶ Arda Arsenian Ekmekji, “Armenian Women Shaping the Future,” AIWA CONFERENCE, Geneva October 24-27, 2004: Նկատի առնուած համալսարաններն էին.- Հայկագեան Համալսարանը, Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանը (AUB), Լիբանանի Ամերիկեան Համալսարանը (LAU), Նոթրը Տամ Համալսարանը (NDU), Պալամանտի Համալսարանը, Սէն Ժոզէֆ Համալսարանը, Քասիլիի Համալսարանը:

¹⁷ Այդ պատճառով ալ Կոկիկեան Հիմնարկը կրթանպաստներու ծրագիր մը յառաջացուցած է քաջալերելու հանրային կալուածի հեռանկարային պաշտօնեաները:

Ա. Լիբանան եւ կանանց կարգավիճակը

Թէեւ Լիբանան ժողովրդավարական երկիր է եւ քուէարկութեան իրաւունք տրուած է կանանց՝ 1950ականներէն սկսեալ, ցաւալի է սակայն նշել որ 2013ի կառավարութիւնը չունի իգական ներկայացուցչութիւն, իսկ խորհրդարանը ունի ընդամենը 2.3 առ հարիւր կանացի ներկայացուցչութիւն: Այս հիմամբ ալ Լիբանան դասակարգուած է 139 երկիրներու երկար շարքին 133րդը, եւ թէեւ ստորագրած է 2008ին Փեքինի մէջ կայացած CEDAWի¹⁸ բոլոր յօդածները, այդուհանդերձ կանանց ներկայացումը Լիբանանի խորհրդարանին մէջ, ինչպէս տեսանք, տակաւին շատ երկչոտ է: Հայկագեան Համալսարանին մէջ, 2006ին կայացած «Ինչո՞ւ Լիբանանցի Կանայք Չկան Քաղաքական ասպարեզին մէջ»¹⁹ վերնագրեալ սեմինարի մը ընթացքին, համալսարանական երկու դասախօսներ (որոնք նշանաւոր քաղաքական գործիչներու դուստրեր են), բացատրեցին թէ Լիբանանի համայնքային եւ ոչ թէ աշխարհիկ պետութիւն ըլլալը անմիջականօրէն կ'ենթադրէ մարդոց մտքին մէջ կրօնական-հայրիշխանական եւ ոչ թէ ապակրօնական-քաղաքացիական մտայնութեան եւ մօտեցումի գերիշխումը՝ պետական վարչակառավարման պարագաներուն: Դեռ աւելին, անոնք ընդգծեցին այն փաստը թէ հակառակ անոր որ կանայք ներկայ են ու մասնակից կրթութեան, վարչական մակարդակներու, հաղորդամիջոցներու եւ բարեգործական հաստատութիւններու հարթութիւններուն վրայ, անոնք սակայն կը բացակային քաղաքական ասպարեզի հարթակներէն՝ Լիբանանի պետական կառոյցի դաւանանքային հիստածքին պատճառաւ: Անոնք հաւաստեցին նաեւ ու եզրակացուցին թէ լիբանանեան ոչ մէկ կուսակցութիւն կնոջ հարցերը կ'որոշէր:

Հետեւաբար, եթէ այսպիսի միջավայրի մէջ է որ լիբանահայ կինը կ'ապրի, եւ եթէ նման մտածողութեամբ է որ հայ տղամարդիկ իրենց գործերը կը վարեն, ապա զարմանալի չէ որ հայ կանայք որոշմնառու դիրքերու չեն հասնիր Լիբանանի մէջ²⁰:

¹⁸ Convention to Eliminate all forms of Discrimination Against Women:

¹⁹ Dr. **Najla Hamadeh** and Dr. **Sofia Saadeh**, “Why Aren’t Lebanese Women in Politics”, Cultural Hour@ Haigazian University, May 26, 2006, Beirut.

²⁰ Դոկտ. Արտա Էքմէքճի անդամ էր Ընտրական Օրէնքի Ազգային Յանձնաժողովին (2006) եւ վերակացու՝ Առաջին Օրիորդներու կանանց ատեանին յանձնախումբի ընտրութեան (2009): Միակ հայ կինը, որ կը ծառայէր գործադիր յանձնաժողովին, Սօսի Փօլատեանն է:

Հայ քաղաքական կուսակցությունները

Կանայք սովորաբար քաղաքական սանդուղքը կը բարձրանան, երբ կը պատկանին կամ մաս կը կազմեն քաղաքական կուսակցություններու: Քաղաքական ընտրական այն ցանկերը որոնք կ'ընդգրկեն կանանց անուններ, աներկբայօրէն կ'երաշխատրեն որ նման թեկնածուներ հասնին բարձունքին: Սակայն, եթէ նայինք հայ քաղաքական կուսակցություններուն ներկայ ղեկավարական պատկերին, կը նկատենք որ վիճակը շատ տխուր է:

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը²¹ ամէնահին հայ քաղաքական կուսակցութիւնն է որ հիմնուած է 1887ին, Ժընեվի մէջ: Գլխաւոր եօթ հիմնադիրներէն մէկը կին էր՝ Մարիամ Վարդանեան, ճանչցուած նաեւ իբրեւ Մարօ Նազարբէկ: Այսօր, մօտաւորապէս 130 տարիներ ետք Կուսակցութեան հիմնումէն, Կուսակցութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը որեւէ կին չ'ընդգրկեր:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան հիմնադիր Կեդրոնական²² Վարչութիւնը, 1921ին, Պոլսոյ մէջ, բացառապէս կազմուած էր 18 տղամարդոցմ:

Նոյնն է պարագան Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութեան²³, որուն կռուող առաջին ֆետայիներու շարքին էր Սօսէ Վարդանեանը, աւելի հանրածանօթ «Սօսէ Մայրիկ» անունով: Այսօր, սակայն, 100 տարի ետք, Հ.Յ.Դ. Բիւրօն նորէն բացառապէս այրերու համախմբում մըն է, ոչ մէկ կնոջ ներկայութեամբ, բացի մէկ անգամէ՝ 2006ին, երբ ընկերուիի մը դարձած է յանձնաժողովի անդամ: Սակայն, Հայ Դատի Գրասենեակը – Մերձաւոր Արեւելքի մէջ – ստանձնած է կին մը²⁴:

Դեռ աւելին, ոչ մէկ հայ կին անդամ է Լիբանանի քաղաքական որեւէ այլ կուսակցութեան: Թէեւ ունինք կարգ մը հայ տղամարդիկ որոնք անդամ են կամ մաս կը կազմեն Լիբանանեան Ուժեր Կուսակցութեան եւ կամ լիբանանեան այլ քաղաքական շարժումներու, բայց ոչ մէկ հայ իգական ներկայութիւն կամ մասնակցութիւն կայ անոնց կեդրոնական մարմիններուն մէջ:

²¹ www.hunchak.org

²² www.ramgavar.org

²³ www.arfd.info

²⁴ Ան Վերա Եագուպեանն է:

Եթէ փնտռենք կանայք, որոնք Սփիւռքի այլ երկիրներու մէջ հասած են դիրքերու՝ քիչեր պիտի գտնենք: Եւ պիտի նկատենք, որ այս կանայք անդամ եղած են ոչ-հայկական կուսակցութիւններու եւ վայելած աջակցութիւնը իրենց պատկանած քաղաքական կուսակցութիւններուն: Օրինակ, Սուրիոյ ներկայ կառավարութեան մէջ, Կենտրոնի Նախարարը հայուի մըն է՝ Նազիրա Սարգիս: Սակայն ան քաղաքական ասպարէզ մտած է իշխող Պաաս Կուսակցութեան իր անդամատոմսով²⁵: Նոյնն է պարագան Լիլիան Քէշիշեանի, որ ներկայիս Ջբօսաշրջութեան եւ Սարգսկան Նախարար է Ուրուկուէյի մէջ: Ան անդամ է Frente Amplio Alianza Progresista կուսակցութեան²⁶: Կլատիս Պերեճիքլեան, իբրեւ Փոխադրութեան Նախարար, մաս կը կազմէ Աւստրալիոյ New South Wales Պահպանողական կառավարութեան, 2011էն ի վեր: Ան նաեւ խորհրդարանի անդամ է եւ նախագահը՝ Ազատական Կուսակցութեան, եւ կ'ակնկալուի որ օր մը վարչապետ ըլլայ: Ան անդամ է նաեւ Աւստրալիոյ Հայ Ազգային Խորհուրդին:

Շարլին Ֆ. Տագէսեանը անդամ է New Hampshire ներկայացուցիչներու տան, 5 Դեկտեմբեր 2012էն ի վեր: Ան անդամ է Միացեալ Նահանգներու Հանրապետական Կուսակցութեան: Իսկ հայկական ծագումով Ճեքի Սփիէրը, որ ներկայացուցիչն է Քալիֆորնիոյ 14րդ Համայնքին՝ Միացեալ Նահանգներու Ծերակոյտին մէջ, 2008էն ի վեր, անդամ է Միացեալ Նահանգներու Դեմոկրատական Կուսակցութեան²⁷:

Լիբանանի մէջ, սակայն, հայ կանայք լիբանանեան կուսակցութիւններու անդամ չեն: Իսկ հայկական կուսակցութիւններու անդամ հայ կանայք չեն ընդգրկուիլ թեկնածուական ցանկերուն մէջ: Դժուար է երեսակայել, հետեւաբար, թէ անոնք ինչպէ՛ս պիտի հասնին որոշմնառու դիրքերու:

Եթէ Լիբանան պետութիւն չէ, այլ համայնքներու եւ դաւանանքներու հաւաքածոյ մը, ապա հետաքրքրական է ուսումնասիրել կանանց կարգավիճակը Լիբանանի երեք հայկական եկեղեցիներուն մէջ:

²⁵ Հեռաձայնային հաղորդակցութիւն Դոկտ. Նորա Արիսեանի հետ, Փետրուար 2013:

²⁶ Հեռաձայնային հաղորդակցութիւն Դոկտ. Անն Քրիսթինա Շիրինեանի հետ, 28 Փետրուար 2013:

²⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_American_politicians_of_Armenian_descent

Պէտքը չկայ ըսելու որ կանայք ամենակենսունակ եւ աշխուժ ներկայութիւն միշտ ալ ունեցած են եւ ունին Հայ Աւետարանական Եկեղեցոյ մէջ: Թէեւ Հայ Աւետարանական ձեռնադրեալ կիներ տակաւին չկան, սակայն իբրեւ երիցուհիներ-սարկաւազուհիներ, կանայք կը գտնուին եկեղեցոյ մէջ, նաեւ կեդրոնական յանձնաժողովներուն մէջ, ինչպէս՝ ՍԱՀԱԵՄ²⁸ ի, նաեւ՝ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու հոբազաբարձական խորհուրդներուն մէջ:

Անդին, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին, զոր կը գլխատրէ կաթողիկոսը, նոյնպէս ունի բազմաթիւ յանձնաժողովներ: Բայց ոչ մէկ կին կը ծառայէ Քաղաքական, Կալուածոց, Տնտեսական, Ժողովրդային բնակարաններու յանձնաժողովներուն, կամ՝ Հասկ Հայագիտական Հանդէսի խմբագրական կազմին մէջ: Սակայն կիներու կը հանդիպինք Թանգարանի, Երգչախումբի, Քրիստոնէական Կրթութեան եւ Դաստիարակութեան, Միջ-եկեղեցական եւ ՀԵՀՈՄի²⁹ վարչութիւններուն մէջ³⁰:

Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին պարագային, Տիկին Չուարթ Գազանճեան միակ կինն է որ անդամ է Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանին³¹:

Երբ անցնինք Մշակութային Միութիւններուն քննութեան, սովորական կեդրոնական վարչութիւնը աներկբայօրէն կազմուած է տղամարդոցմէ, բացառութեամբ ատենադպրութեան պաշտօնին, որ յաճախ իգականի մը «կը շնորհուի»: Օրինակ, Համազգայինի³² Կեդրոնական Գործադիր Վարչութիւնը, որ կազմուած է 11 անդամներէ, կը ներառէ մէկ կին, իբրեւ ատենադպրուհի³³: Մինչդեռ ենթալանձնախումբերու մէջ, կանայք ներկայ են դպրոցներու, մանուկներու եւ արուեստի ոլորտներուն, բայց ոչ՝ տպագրութեան, կալուածներու կամ կտակներու յանձնախումբերուն մէջ:

Յատկանշական է որ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը կազմուած է 14 անդամներէ որոնցմէ երկուքը իգական են³⁴:

²⁸ Մերձաւոր Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութիւն:

²⁹ Հայ Եկեղեցոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութիւն:

³⁰ Հեռաձայնային հաղորդակցութիւն Դոկտ. Ժան Սալմանեանի հետ, Փետրուար, 2013:

³¹ www.armeniancatholic.org

³² www.hamazkayin.org

³³ Ան օրիորդ Վերա Կոստանեանն է:

³⁴ Արտա Յարութիւնեան եւ Քարոլ Ալանեան-Պաղտասարեան:

Այլ որոտներու մէջ, ինչպէս՝ համալսարաններու ղեկավարման, հայ իգական սեռի ներկայութիւնը շատ չէ, բայց անգոյ ալ չէ: Բազմաթիւ փրոֆեսորներ ու դասախօսներ կան, բայց ոչ՝ համալսարանի նախագահներ: Կան նաեւ հայ մէկական կին ակադեմիական ղեկան եւ օգնական ղեկան մը³⁵: Աւելորդ չէ ըսել, սակայն, որ հայկական բարեսիրական հաստատութիւններու թէ Օգնութեան Խաչի կազմակերպութիւններուն մէջ բազմաթիւ կանայք կան: Սակայն, մատնանշելի է որ Լիբանանի կանացի կազմակերպութիւններուն մէջ հայ կինը գրեթէ բացակայ է, կամ հագուազիւտ է:

Ինչո՞ւ կարելոր է որ կանայք մասնակցին քաղաքական կեանքին

Եթէ նայինք վերոնշեալ պատկերին, կ'եզրակացնենք որ հայ կանայք իրապէս թերի ներկայացուած են քաղաքական կեանքին, ինչպէս նաեւ որոշում առնելու դիրքերուն մէջ: Անոնք որոնք կը կարծեն որ ասիկա լուրջ հարց մը չէ, կը սխալին: Ահա քանի մը առարկութիւններ.

1. Կրօնական տեսակէտէն, Աստուած ստեղծեց մարդն ու կինը, եւ անարդար է Աստուծոյ ստեղծագործութեան 50%ի կարողականութիւնը նկատի չառնել:

2. Մարդկային տեսակէտէն, Մարդկային Իրաւանց առաջին յօդուածը յստակօրէն կ'ըսէ. «Բոլոր մարդկային էակները ծնած են հաւասար՝ արժանապատուութեամբ եւ իրաւունքով»:

3. Քաղաքացիութեան տեսակէտէն առաջին ժողովրդավարական պետութիւնը՝ Աթէնքի քաղաք-պետութիւնը, իր թագաւոր Փերիկլէսի բերնով քաղաքացին կը սահմանէ իբրեւ այն անձը որ աշխուժօրէն առնչուած է քաղաքին հանրային գործերուն: Այլ խօսքով՝ Աթէնքի քաղաք պետութեան մէջ անտարբերութիւնն ու

³⁵ Դոկտ. Արտա Էքմէքճի, ներկայիս գահերէց է Հայկագեան Համալսարանի Արուեստից Բաժնին, մինչ Դոկտ. Սալբի Շունտուրեան օգնական-գահերէց է Լիբանանի Ամերիկեան Համալսարանի Առեւտուրի Դիւիզին: Դոկտ. Բերկրուհի Նաճարեան-Սվաճեան 1960ականներուն եղած է առաջին իգական գահերէցը Լիբանանի Ամերիկեան Համալսարանի Պատմութեան բաժնին մէջ (<http://publications.lau.edu.lb/documents/lau-magazine-vol13-issue4-winter2011.pdf>): Իսկ Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի Դեղագիտութեան նախկին գահերէցը եղած է Դոկտ. Սիմոն Մենտիլեան:

չառնչուիլը համագոր էին դաւաճանութեան: Հետեւաբար, այս սկզբունքին հիմամբ, կանայք պարտին աշխուժօրէն առնչուիլ քաղաքին հանրային գործերուն:

4. Ազգային հայկական տեսակէտէն, լաւագոյն առարկութիւնը Ռուբինա Փիրումեանին³⁶ ամփոփումն է, որ կը հաստատէ. «Ազգին աւելի քան կէսը կ'ապրի Սփիւռք կոչուած աքսորավայրին մէջ: Եւ որպէսզի իրապէս յառաջդիմենք այսօրուան քաղաքակրթութեան ճամբէն, պարտինք, իբրեւ առողջ հաւաքականութիւններ, յարմարիլ հիւրընկալ երկիրներնէրու ենթակառոյցին, տեսակ մը ենթա-ենթակառոյց մը, որպէսզի կապը պահենք մայր խարխսիսին հետ եւ հետապնդենք ինքնութեան պահպանումը: Առանց՝ թէ՛ մարդոց եւ թէ՛ կիներու հաւասար մասնակցութեան, այդ նպատակը չի՛ կրնար իրագործուիլ: Որեւէ շարժում՝ առանց կիներու, կորսնցուցած կ'ըլլայ իր կենսունակութեան կէսը»³⁷:

Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ, սահմանափակումներէն եւ դեռեւս կանանց երկչոտ ներկայացումներէն անկախ, կրնանք գոնէ եզրակացնել թէ երիտասարդ Հայաստանի Հանրապետութեան հայութիւնը, Սփիւռքի իր քոյր կառոյցներուն բաղդատմամբ, յառաջադէմ է: Հայաստանի կանայք իրենց տան մէջ են. ինչի՛ ալ ձգտին, ի՛նչ ալ իրագործեն՝ անոնք կը գիտակցին որ ատիկա իրենց համար կ'ընեն եւ ոչ թէ ուրիշներու:

Աւանդական, հայրիշխանական, կրօնական, մշակութային հայկական կարծրատիպերու պատճառով, որոշ թիով հայ կանայք չեն զբաղիր հանրային ոլորտներով, որպէսզի չկոչուին ընտանիք քանդողներ, կամ ալ «տղամարդ կին» չորջորջուին:

Խուսափելու համար անտեղի այս յորջորջումներէն, եւ որպէսզի նպաստաւոր տրամադրութիւն մը ստեղծուի հայ կնոջ քաղաքական տարագումին, Հայաստանի Հանրապետութեան 2007ի ընտրութիւններէն³⁸ ետք կատարուած ուսումնասիրութիւն մը կը պարզէ որ կանացի Ոչ-Կառավարական Կազմակերպութիւններ

³⁶ **Rubina Perroomian**, “The Role of Armenian Women in the Struggle to Maintain Ethnic Identity”, pp. 235-241, in *Voices of Armenian Women*, AIWA.

³⁷ Նոյն, էջ 241:

³⁸ *Women's Political Participation in the 2007 Parliamentary Elections in the Republic of Armenia*, published by Association of Women with University Education Gender Studies, Yerevan 2007.

արշաւի մը ձեռնարկած են բարենպաստ մթնոլորտ մը յառաջացնելու կանանց քաղաքական մասնակցութեան համար: Ասոր համար կան հրամայական կարիքներ: Պէտք է.

1. Յառաջացնել կին առաջնորդներ, բարձրացնելով անոնց քաղաքական-իրաւական գիտելիքը եւ անոնց հանրային-քաղաքական արհեստագիտութիւն ուսուցանել:

2. Սեռային հաւասարութեան ուսում ջամբել Ոչ-Կառավարական Կազմակերպութեանց անդամներուն եւ բարձրացնել սեռային հաւասարութեան արթնութիւնը հանրութեան մէջ:

3. Լոպի ընել՝ բարձրացնելու կուսակցութեան ընտրելիներու ցանկերուն կիներու բաժինը եւ զանոնք հասցնելու 25%ի համեմատութեան, ձգտելով այս համեմատութեան հասնիլ նաեւ Ազգային Ժողովին մէջ:

4. Տեղեկութիւններու ամբար մը յառաջացնել՝ հեռանկարային եւ ատակ կին քաղաքական գործիչներու, առանձնացնել զանոնք եւ պատրաստել՝ յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութեանց՝ հաւաքական եւ քաղաքական հանրայնացման ճամբով:

5. Ոչ-Կառավարական Կազմակերպութեանց գործունէութեանց ներգրաւել իրենց ասպարէզին մէջ յաջողած կանայք, ինչպէս նաեւ անոնց աճումին նպաստող միջավայր յառաջացնել՝ անոնց գիտելիքը ծաւալելով եւ անոնց տալով հանրային եւ քաղաքական կալուածի մէջ գործելու հմտութիւն եւ փորձառութիւն:

Սակայն, ինչպէ՞ս կրնանք օգնել Սփիւռքի հայ կիներուն, որպէսզի անոնք եւս մասնակցին իրենց համապատասխան երկիրներու որոշմնառութեան գործընթացին: Ինչպէ՞ս կարելի է բարելաւել կնոջ ազդուութիւնը՝ քաղաքական ասպարէզին մէջ, զարգացնելու քաղաքական հմտութիւններ, ստեղծելու նոր ցանցեր, փշրելու կարծրատիպեր եւ փոխելու հանրային ըմբռնումը իգական ղեկավարին հանդէպ:

Կ'ըսեն թէ կանայք անատակ են եւ չունին ինքնավստահութիւնն ու յատկութիւնները որպէսզի աշխուժ ձեռով մասնակցին քաղաքականութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կարգ մը կազմակերպութիւններ, ինչպէս *Պրիթիշ Բաունարըլը* եւ ուրիշներ, ձեռնարկած են այս աշխատանքին: Հայկական կազմակերպութիւններ, համալսարաններ եւ այլ մշակութային միութիւններ եւս պէտք է միա-

նան՝ ծրագիրներ մշակելու, որպէսզի նպաստեն քաղաքականութեան մէջ կնոջ սահուն համարկումին եւ բնական, գործօն մասնակցութեան:

Ահա այն ոլորտները, ուր պէտք է նպատակային ներդրում կատարուի.

1. Կարողականութեան կերտում: Ընտրարշաւ վարելու, առաջնորդելու, հանրային ելոյթներ ունենալու, մամուլին հետ աշխատելու, օրինագիծեր յառաջացնելու, պիտճէ-աւորելու եւ անհրաճեշտ հմտութեանց մարզելու ծրագիրներ մշակել՝ քաղաքական յաջող ասպարէզի մը համար անհրաճեշտ հմտութիւններով եւ գիտելիքներով օժտելու կին մասնակիցները:
2. Յանցեր: Շարք մը համաժողովներով, ինթըրնշիփի պատեհութիւններով եւ ուսումնական այցելութիւններով միջոցներ ստեղծել կին առաջնորդներուն՝ տեղական, շրջանային ու արտասահմանեան իրենց պաշտօնակից փորճառու քաղաքագէտներու հետ նոր յարաբերութիւններ յառաջացնելու:
3. Հանրային զգօնութեան աճեցում: Յաշս կին քաղաքական գործիշներու՝ հաղորդակցական միջոցներու աւելի արհեստավարճ եւ բարելաւուած օգտագործումով, փոխել աւանդական ընկալումը դեկավար կնոջ, եւ հանրային ձեռնարկներով յիշեցնել կնոջ ունեցած մեծ նպաստը՝ ամբողջ աշխարհի տարածքին Հայաստանի եւ հայութեան հանրային եւ քաղաքական կեանքին:

Աւելորդ է ըսել թէ այս բոլոր գործարքներուն պէտք է մասնակցութիւն բերեն քաղաքական այրեր, որպէսզի ստեղծուի փոխգործակցութեան, փոխօգտակար երկարատեւ բնական միջավայր մը:

Եզրակացութիւն

Ամբողջ աշխարհի հայերը՝ Հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի, տակաւին դրամագլուխի չեն վերաճած իրենց բոլոր աղբիւրներն ու կարողականութիւնը: Հայ կինը կը մնայ տակաւին չօգտագործուած կարողականութեան մեծ աղբիւրը: Առողջ եւ յառաջադէմ հասարակութեան մը զարգացման եւ յաջողութեան համար հրամայական է որ երկտեռ գործընկերութիւն ծաւալի:

Մինչ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կանայք սկսած են քաղաքական ապարեզին մէջ իշխանութիւն ստանձնել, շնորհիւ իրենց արժանիքներուն, քոթայի դրութեան, նախկին մարքսիստ գաղափարախօսութեան կանանց մասնակցութեան որդեգրումին, անդին Սփիւռքի հայ կնոջ, մանաւանդ լիբանահայ կնոջ պարագային, նման բան մը տակաւին անտեսանելի է:

Հայ կինը աշխարհի վրայ, քաղաքական կեանքին մէջ իր յաջողութիւնը կը պարտի իր բնակած երկիններու քաղաքական պատկանելիութեան: Ո՛չ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները, ո՛չ մշակութային միութիւնները եւ ո՛չ ալ եկեղեցին խղճմտօրէն ծրագրած են եւ աջակցած հայ կնոջ՝ զայն ներքին յանձնաժողովներու եւ կեդրոնական մարմիններու ներգրաւելու: Ժամանակն է որ աշխարհի բոլոր հայերը հասկնան թէ եթէ կ'ուզեն յաջողապէս դիմագրաւել ԻԱ. դարու մարտահրաւերները, եթէ կը փափաքին նպաստել Հայ Դատին եւ չմնալ միայն ձայն բարբառոյ յանապատի, պէտք է կանայք մասնակից դարձնեն իրենց արշաւին: Երբ յառաջիկային յանձնախումբեր կամ թեկնածուացանկեր պատրաստուին, հայ կինը պէտք է յայտնուի հոն որոշ համեմատութեամբ:

Այլապէս ամբողջ արական հաւաքականութիւնը ամուլ կը մնայ եւ՝ առանց կեանքի հեռանկարի:

Կանանց բացակայութիւնը ո՛չ արժանիքի բացակայութեան, ո՛չ անտարբերութեան եւ ո՛չ ալ հայ ինքնութեան գիտակցման պակասի արդիւնք է: Պատճառը պատեհութեան բացակայութիւնն է եւ յատկապէս հայ շրջանակներու աջակցութեան պակասն է:

Յոյսով ենք որ այս հիւանդութիւնը շուտով կը բուժուի, որպէսզի հայ այր ու կին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ թէ՛ Սփիւռքի, համատեղեն իրենց ուժերը եւ հարցերը, ու կարողանան ծափահարել երկու ափերով եւ երկու ձեռքերով քան՝ մէկ, ինչպէս որ մինչեւ հիմա ըրած են:

**THE ABSENCE OF DIASPORA
ARMENIAN WOMEN FROM DECISION MAKING POSITIONS:
A CASE OF IDENTITY OR AN OPPORTUNITY?**

ARDA EKMEKJI

The article examines the role of Armenian women in decision making positions, particularly in key government positions such as Ministers, MPs and General Directors. It briefly examines the role of women in the Republic of Armenia and in Lebanon.

Relatively speaking, women are fairly represented in decision-making bodies in the Republic of Armenia. In Lebanon, however, the picture is deplorable.

The article analyzes the reasons for this lack and suggests a number of reasons, like the political reality of Lebanon as a confessional state with a traditional, patriarchal political culture. The author notes that the absence of women in such positions is mainly due to their absence from the politburos of Armenian political parties as well as from key religious and administrative positions. Finally, the paper concludes that the absence is not due to a detached sense of identity in the host country but is basically due to the lack of opportunities providing a fertile platform for political participation and representation.